

Dziedzictwo kulturowe gmin

Stowarzyszenie „WIR” – Wiejska Inicjatywa Rozwoju jest lokalną grupą działania (LGD), która realizuje lokalną strategię rozwoju - LSR pt. „WŁĄCZ się w WIR dla ROZWOJU” współfinansowaną przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego w ramach Programu Operacyjnego „Rybacko i Morze”. Jest dobrowolnym, trwałym, niezależnym i samorządnym zrzeszeniem osób fizycznych i prawnych. Celem działalności LGD „WIR” jest mobilizowanie mieszkańców do aktywnego włączenia się w proces rozwoju gospodarczego czternastu gmin województwa zachodniopomorskiego, położonych w trzech powiatach:

1. POWIAT STARGARDZKI: Chociwel, Dobrzany, Dolice, Ińsko, Kobylanka, Marianowo, Stara Dąbrowa, Stargard, Suchań
2. POWIAT PYRZYCKI: Bielice, Kozielice, Pyrzyce, Warnice
3. POWIAT GRYFIŃSKI: Stare Czarnowo

Stowarzyszenie „WIR” – Wiejska Inicjatywa Rozwoju obejmuje swoim zasięgiem terytorium o powierzchni 2094 km² zamieszkałe przez 84 361 osób. Ogłasza konkursy, wybiera i wspiera najlepsze pomysły na rozwój, aby osiągnąć cele wspólnie opracowanej Lokalnej Strategii Rozwoju. Dzieli się wiedzą, informuje, aktywizuje i promuje swój obszar działania poprzez szkolenia, imprezy, publikacje oraz projekty współpracy realizowane w kraju i za granicą.

Bogate dziedzictwo kulturowe czternastu gmin objętych programem działania LGD „WIR” jest warte bliższego poznania.

Chociwel – Kościół Matki Boskiej Bolesnej budowany w kilku etapach. Jako pierwsze zostało wybudowane na początku XV stulecia prezbiterium, w połowie XV stulecia korpus nawowy i wieża, a około 1600 roku powstały przybudówki przy elewacjach północnej i południowej. Budowla wzniesiona na planie prostokąta. Wnętrze korpusu świątyni posiada trzy nawy, oddzielone jest przez dwa rzędy ośmiobocznych filarów, podpierających sklepienie gwiazdziste. Czteroprzęsłowe prezbiterium posiada jedną nawę i jest zamknięte trójbocznie. Wyposażenie wnętrza kościoła w stylu neogotyckim. W tym stylu został zbudowany drewniany ołtarz. Skrzydła tryptyku mieszczą się na ostrołukowych arkadach. Z lewej strony znajdują się obrazy św. Piotra i Pawła. Z prawej strony mieszczą się obrazy Mojżesza i św. Jana Chrzciciela. W świątyni znajduje się także wapienna chrzcielnica oraz posągi świętych, między innymi ukrzyżowanego i zmartwychwstałego Chrystusa, Maryi Apokaliptycznej, wykonanej z drewna lipowego, św. Katarzyny i Barbary.

Dobrzany – Siedziba Urzędu Miasta i Gminy, miasto nad rzeką Pęczinką. Prawa miejskie zostały nadane przed 1336 r. ale dokładna data nie jest znana. Zniszczone przez wielki pożar w 1781 roku z którego ocalały tylko 4 domy. Najważniejsze zabytki to kościół p.w. św. Michała Archanioła zbudowany w latach 1782 – 84, wieża została dobudowana w XIX w. oraz domy o konstrukcji ryglowej z XVIII i XIX w.

Dolice – Początki kościoła parafialnego pw. Chrystusa Króla w Dolicach sięgają 1596 r. Wówczas to wzniesiono na planie prostokąta. Wieża jest konstrukcją starszą z 1573 r. Przebudowano ją w XVIII w. Do kolejnej ingerencji doszło w 1889 r., kiedy przemurowano otwory okienne, od południa kruchtę i aneksy wieżowe. Obecnie otwory okienne tego kościoła są pełnołukowe. Prostokątną w rzucie wieżę

pokrywa smukły hełm z latarnią. Obecnie w kościele można zachwycać się drewnianą, późnorenesansową amboną, z końca XVI w., bogato zdobionym, wykonanym z drewna ołtarzem z około 1613 r., drewnianą chrzcielnicą z 2 połowy XIX stulecia i płytą nagrobną poświęconą drugiej żonie pastora z Dolic, Fryderyce Krystynie Wilhelminie Blutz. Godne uwagi są również lichtarze z końca XIX w., miedziana i pozłacana patena z 1909 r. i dwa dzwony odlane z brązu.

Ińsko- Miasto nad jeziorem Ińsko. Siedziba Urzędu Miasta i Gminy. Osadnictwo już w epoce kamiennej. Osada rybacka która w 2 poł. XII w. otrzymuje prawa miejskie (Brandenburgia). W XIV w. powstaje zamek i fortyfikacje. W końcu II wojny światowej zniszczone w 50%. Pozostałość murów obronnych z XV w. Kościół współczesny (przebudowa kaplicy z 1860 r). Na jeziorze Ińsko wyspa Sołtyski (rezerwat przyrody).

Kobylanka – duża wieś siedziba Urzędu Gminy. Pierwsze zapisy pojawiają się w XIII w. i mówią o Kobylej Łące. Od 1340 roku posiadłość zakonu cystersów z Kołbacza. Po walkach miast Szczecina i Stargardu w 1460 roku burmistrzowie zawarli w Kobylance pokój. Zachowany jest kształt wsi owalnicowy a w centrum usytuowany jest murowany kościół z pierwszej połowy XX wieku z drewnianą wieżą. Ciekawym pomnikiem przyrody w Kobylance jest rząd 5 lip zwany „Wieńcem Zgody”

Marianowo - Początki historii wsi sięgają [XIII wieku](#). W [1248](#) roku [książę szczeciński](#) Barnim I ufundował tu [klasztorek](#) nad strumieniem św. Marii. Po wprowadzeniu [reformacji](#) klasztor został przekształcony w dom pobytu dla pomorskich szlachcianek (wdów, sierot, panien). Likwidacja klasztoru w XVI w. spowodowała stagnację rozwoju wsi. Również XVII w. nie był dla Marianowa korzystny (wieś ucierpiała w wyniku [wojny trzydziestoletniej](#)). Dopiero w XIX w. nastąpił rozwój wsi. Zbudowano wówczas nowoczesny młyn wodny nad Jeziorem Marianowskim. We wsi powstało wiele nowych, murowanych domów, w tym m.in. budynek poczty. W 1895 Marianowo uzyskało [połączenie kolejowe \(wąskotorowe\) ze Stargardem](#).

Przez wieś przebiega czerwony [Szlak Hetmana Stefana Czarnieckiego](#) ze Stargardu do Recza, oraz [szlak cysterski](#).

Z zabudowań klasztornych zachowały się do naszych czasów ceglany, gotycki kościół z drugiej połowy XIII wieku [pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia NMP](#), z dobudowaną w 1892 wieżą, na której znajdują się dzwony z 1825 i 1890 roku oraz zachodnie skrzydło budynku klasztornego wraz z niewielkim fragmentem dawnego budynku gospodarczego.

Zabudowania klasztorne otacza, pochodzący sprzed XVIII w., mur o długości 91 m i wysokości od 1,5 do 2 m. W pobliżu rośnie dąb Sydonii – [pomnik przyrody](#).

Stara Dąbrowa – wieś, siedziba gminy. Znajduje się tu kościół parafialny pw. św. Józefa wzniesiony w XV w. z kamienia polnego. Jest to kościół późnogotycki, salowy, bez wyodrębnionego prezbiterium. Po II wojnie światowej do południowej elewacji kościoła dobudowano zakrytą, następnie w 1968 r. okna kościoła otrzymały witraże. Świątynia stanowi dominantę układu przestrzennego wsi.

Suchań – miasto, siedziba Urzędu Miasta i Gminy nad rzeką Reczycą. Gród wczesnośredniowieczny z X wieku ale brak jest dokładnej daty nadania praw miejskich. W 1295 roku przekazany zakonowi Joannitów, którzy tworzą komandorię, przeniesioną później do Swobnicy. W mieście zachowany jest dawny układ urbanistyczny o kształcie wrzeciona z rynkiem i ryglowe domy. W centrum znajduje się kościół pw. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy ukazujący style: romański - ścian, gotycki - witraże i barokowy - wieża kościelna z XV w. budowla z głazów narzutowych.

Bielice – wieś gminna. Miejscowość jest siedzibą [gminy Bielice](#). We wsi znajduje się kościół z XIV wieku pw. Matki Boskiej Królowej Polski, przebudowany w XIX w. Po 1945 roku zdewastowany, odbudowany w 1963 roku.

Kozielice – wieś położona w powiecie pyrzyckim, siedziba gminy Kozielice. W Kozielicach znajduje się [Kościół pod wezwaniem Świętego Stanisława Biskupa i Męczennika](#). Jest to świątynia wzniesiona w stylu późnogotyckim na planie [prostokąta](#) i powstała na przełomie XV i [XVI wieku](#). [Kościół](#) został zbudowany z kamienia i cegły, jego ściany wzmocnione są przyporami. W [XVII wieku](#) została dostawiona [wieża](#) w dolnej części jest murowana, natomiast w górnej drewniana i zwieńczona jest ośmiokątną latarenką z barokowym [dachem hełmowym](#) i chorągiewką. Poważna zmiana miała miejsce w [XIX wieku](#), kiedy to świątynia została [przebudowana](#). Efektem przebudowy były zmiany wielu elementów architektury i wystroju [kościółka](#), przez co utracił on dotychczasowy układ i wystrój. W czasie przebudowy została zbudowana absyda, która zakryła elementy ze średniowiecza. Część średniowiecznych detali architektonicznych została również otynkowana. Wnętrze świątyni ma wystrój w stylu późnego gotyku. Interesującymi elementami są chór muzyczny, prospekt organowy wykonany przez firmę Gruneberg w 1889 roku i ławki.

Pyrzyce – miasto powiatowe, siedziba miejsko-wiejskiej gminy Pyrzyce. Pyrzyce położone są nad [Kanałem Młyńskim](#). Łagodny klimat oraz żyzne gleby – czarne ziemie umożliwiają wydajną hodowlę roślin, dzięki której miasto rozwijało się przez wieki. Nazwa *Pyrzyce* pochodzi najprawdopodobniej od prasłowiańskiego słowa oznaczającego gatunek pszenicy. Nazwa podkreśla historyczne związki miasta z gospodarką rolną a w średniowieczu Pyrzyce nazywano spichlerzem [Pomorza Zachodniego](#). W wyniku walk w 1945 miasto zostało zniszczone w 90% znaczna część zabytków jednak przetrwała:

- teren **Starego Miasta** pochodzący z XIII wieku, pierwotnie gęsto zabudowany kamienicami, obecnie blokowisko z lat 60. XX wieku
- **pozostałości murów obronnych** – z 2. połowy XIII wieku, długości ok. 2000 metrów. W XV w. ich wysokość podwyższono do 7–9 m, rozbudowano [przedbramia](#), baszty i czatownie. Po wojnie część murów odrestaurowano. Do dziś zachowały się baszty: Sowia, Prochowa, Lodowa, Pijacka, Mnisza. Wały z XIII w. otaczały miasto na długość 2250 m. Razem z fosą i stawami młyńskimi stanowiły dostateczne zabezpieczenie przed najazdami. W latach 1830–1845 wały zostały zamienione na promenadę spacerową. Fosi zostały częściowo zakopane i przeznaczone na ogrody
- **kościół pw. Wniebowzięcia NMP** – po raz pierwszy wzmiankowany w 1312 r., kilkakrotnie zniszczony przez pożary, odbudowywany, po raz ostatni zniszczony w 1945 r. i odbudowany w latach 1958–1964 (ale bez wieży wschodniej). W ołtarzu głównym tryptyk z kaplicy cmentarnej w Gryficach. W prezbiterium witraże Janiny Spychalskiej ze Szczecina i Marii Uspiewskiej z Warszawy.
- **kaplica szpitalna Świętego Ducha** z początku XV wieku. Od strony południowej przylegał do niej szpital-przytułek. Zniszczona w 1945 r., odbudowana w latach 1967–1969, została zaadaptowana na siedzibę biblioteki miejskiej
- **studnia św. Ottona** – studzienka wzniesiona w miejscu, z którego podczas chrztu [Pyrzyczan](#) w 1124 r. czerpał wodę [św. Otton](#).

- **Kościół NMP Bolesnej** – najstarszy kościół Pyrzyc, będący dawniej kościołem klasztornym **augustianów**. Zbudowany w 2. połowie XIII wieku, z cegły, na planie prostokąta. Posiada elementy wczesnogotyckie oraz barokową wieżę z XVIII w. Zniszczony w 1945 r., podczas działań wojennych. Odbudowę rozpoczęto dopiero w maju 1987 r.

Warnice – wieś, siedziba gminy Warnice. Zabytkiem gminy jest kościół pw. NMP Matki Kościoła wzniesiony na przełomie XV i XVI w. z kamienia i cegły. Niestety w 1945 roku obiekt popadł w ruinę, odbudowa nastąpiła 20 lat później. Kościół rozmieszczony jest na planie prostokąta, natomiast wieża kwadratu. Wschodnia elewacja i szczyt obiektu są bardzo pięknie zdobione blendami i sterczynami.

Stare Czarnowo – gmina wiejska leżąca na **Równinie Pyrzycko-Stargardzkiej** oraz w obrębie **Puszczy Bukowej** i **Szczecińskiego Parku Krajobrazowego**. Na terenie Parku znajduje się 6 **rezerwatów przyrody** oraz najwyższe wzniesienie okolic Szczecina, Góra Bukowiec o wysokości 148,4 m n.p.m. Ważną część przyrodniczych zasobów gminy stanowią też **jeziora**: Glinna, **Binowskie** i **Będgoszcz** (północna część). Przepływająca przez gminę rzeka **Płonia** tworząca jezioro Żelewko jest dostępna dla kajaków, w okolicach wsi **Żelewo** Płonia wpada do **jeziora Miedwie**. Przez Puszcę Bukową prowadzi wiele szlaków turystycznych. Tereny leśne zajmują 44% powierzchni gminy, a użytki rolne 44%. Najbogatszą w zabytki miejscowością na terenie gminy jest **Kołbacz**, znajduje się tu kompleks budynków Opactwa Cystersów do którego należą: kościół romańsko – gotycki z 1210 roku oraz gotycki Dom Konwersów i Dom Opata z pierwszej połowy XIV wieku. Poza klasztorem znajduje się Stodoła gotycka ceglany budynek gospodarczy, pierwotnie prawdopodobnie jako owczarnia, jedyny tego typu budynek na **Pomorzu Zachodnim**. Ciekawymi pomnikami przyrody są głazy: *Miedwieński Kamień (Czarci Głaz)* o obwodzie 9,0 m i wysokości 2,2 m, z tablicą z 1973 upamiętniającą 800 lat Kołbacza, inny głaz o obwodzie 10,4 m i wysokości 1,55 m, z tablicą z 1985 z okazji 40. rocznicy powrotu Pomorza Zachodniego do Macierzy. Głazy zostały przywiezione z okolicznych pól.

Na terenie gminy funkcjonuje **niemiecki cmentarz wojenny w Glinnej** dla poległych i zmarłych w czasie **II wojny światowej** na Pomorzu. Docelowo ma mieścić do 30 000 szczątków **ekshumowanych** z różnych miejsc na terenie województwa, np. z likwidowanych cmentarzy.